

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, fevral.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	40
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
TEMIR YO'L YO'LLARINI TA'MIRLASH KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	46
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
BANKLARNI TRANSFORMATSIYALASH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING XORIJ TAJRIBASI.....	51
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BUDJET OCHIQLIGINI TA'MINLASH BO'YICHA QONUNCHILIK BAZASINING EVOLYUTSIYASI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	55
Mamanov Alisher Umbarovich	
ENERGETIKA TARMOG'I KORXONALARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH YO'LLARI.....	60
Xamdanova Gavxar Absamatovna	
SMART UNIVERSITET MODELINING XALQARO TAJRIBASI VA UNI YANGI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA MOSLASHTIRISH MASALALARI.....	65
Saloxiddinova Sitora Baxodir qizi	
IJTIMOIIY OBYEKTlarda QURILISH XIZMATLARINI MOLiyALASHTIRISHNING NAZARIY – ASOSIY TAMOIYILLARI.....	68
Gapparov Azim Qayumovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATIGA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI JORIY ETISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH.....	72
Zaripov Shoxboz Alijon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA IJTIMOIIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	75
Kolmatova Asila Menglimurod qizi	
РОЛЬ GREEN BONDS В МЕЖДУНАРОДНОЙ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	81
Н.Т. Бекназарова	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK BOSHQARUV VA AUDIT.....	86
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
NORASMIY IQTISODIYOTNING MAVJUDLIGINING NAZARIY MASALALARI VA UNI ANIQLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI.....	93
Alimardonov G'ayratjon Nuraliyevich	
DIGITAL TWIN-BASED DECISION SUPPORT FOR COST OPTIMIZATION AND RISK MANAGEMENT IN INFRASTRUCTURE SYSTEMS.....	99
Nelyufar Umarovna Dadabayeva	
PAXTA BO'LAKCHASINING OG'MA TO'RLI YUZA SIRTI BO'YLAB HAVO OQIMI TA'SIRIDAGI HARAKATINING MATEMATIK MODELI.....	108
Karimov Abdusamat	
АДАПТИВНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ К ВНЕШНИМ РИСКАМ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИМ ТЕНДЕНЦИЯМ.....	115
Бабаджанов Шухрат Атахмович	
“TIBBIYOT BOZORINING UZLUKSIZ RIVOJLANISHI UCHUN MEKANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH YONDASHUVLARI”.....	120
Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIDAGI ROLI VA BANDLIKKA TA'SIRI.....	124
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	

XORAZM VILOYATIDA ETNOGRAFIK TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINING AHAMIYATI	129
Ro'zimatova Shaxlo Baltaboy qizi	
THE FEAR OF MISSING OUT (FOMO) EFFECT IN ADVERTISING AND ITS NEUROPSYCHOLOGICAL IMPACT ON IMPULSE BUYING	134
Negmatov Nodir Nozimovich	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING ASOSIY IQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA TENDENSIYALARI TAHLILI.....	139
Aytiyeva Sevara	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA O'ZBEKISTON UCHUN AHAMIYATI.....	149
Abdullayeva Matluba Nematovna, Nuriddinov Kamoliddin Faxriddin o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	155
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	
POPULATION IMPACT ON CONSUMER CULTURE AND NATIONAL ECONOMIC GROWTH.....	160
Rustamov Sherov Oblokulovich	
AVTOTRANSPORT KORXONALARINING IQTISODIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI VA ULARNI YAXSHILASHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	164
Laylo Akbarova, Komolov Adxam Dilshod o'g'li	
MODELING THE DIFFUSION OF DIGITAL BANKING ADOPTION IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM TBC BANK USING THE BASS DIFFUSION MODEL AND A HYBRID REGRESSION APPROACH	169
Feruza Nabieva	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK XARAJATLARNI BUXGALTERIYA HISOBIDA AKS ETTIRISH VA BAHOLASH	176
Rabbimov Elbek Abdulloyevich, G'afforov Ilhom Ilyosjonovich, Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
O'ZBEKISTONNING YANGI BOZORLARGA CHIQUISHIDA FAOL MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING INTEGRALLASHGAN MODEL.....	183
Baqoyev Sunnatillo Burxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-KONSEPTUAL ASOSLANISHI.....	188
Salaydinov Shodiyor Nizom o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISH VA KREDIT RISKINI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	194
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	
SANOAT KORXONALARI TUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI	198
Jabborov Elbek Erkin o'g'li	
SOLIQ STAVKALARINI TABAQALASHTIRISHNING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	202
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
MINTAQALAR IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI TAFOVUTLARNI KAMAYTIRISHNI TA'MINLASHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	208
Egamov Temur Muzaffarovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI MOLYAVIY RAG'BATLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	213
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA XIZMATLAR SOHASINING O'RNI VA OBYEKTIV ZARURLIGI.....	217
Achilova Firuza Kurbanovna	
INVESTITSIYALARNI JALB ETISH ORQALI MAXSUS IQTISODIY ZONALARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	222
Ergashev Olim	

KICHIK BIZNES INNOVATSION FAOLIYATINING RIVOJLANISHIDAGI ASOSIY TENDENSIYALAR	227
Amirov Zubaydulla Toir o'g'li	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA YOSHLAR TADBIRKORLIGINING O'RNI VA AHAMIYATI	233
Isakjanova Saboxat Muhamedovna	
KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDA AKSIYADORLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	238
Xakimov Uchkun Xamitovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MILLIY MAKROIQTISODIY SIYOSATNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	242
Mardanova Ra'no Isakovna	
XUSUSIY VA DAVLAT SHIFOXONALARI UCHUN RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINI QIYOSIY TAHLIL	246
Yakubov Temur G'anibekovich	
RAQAMLI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMIDA RESURS SAMARADORLIGI VA IQTISODIY NATIJADORLIK MODELI	250
Ziyodullayev Qahramon	
"MILLIY TURIZM SITUATSION-MONITORING MARKAZI" VA "YASHIL TUROPERATORLAR" FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH ISTIQBOLLARI	254
Toshev Akmal Salimovich	
RISK-MENEJMENT VA MOLIYAVIY BARQARORLIK O'ZARO BOG'LIQLIGINING KONSEPTUAL MODELINI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI	261
Madaminov Bekzod Allayarovich	
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOT: BAHOLASH METODOLOGIYASI, DINAMIKASI VA QISQARTIRISH ISTIQBOLLARI (1996 – 2026-YILLAR TAHLILI)	266
Djumanova Rano Fayzullayevna	
OLIY TA'LIM SIFATINI BAHOLASHDA MAJMUALI DIAGNOSTIK MODELNING AMAL QILISH XUSUSIYATLARI	272
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich	
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	278
Vafiyev Raxim Xalimjonovich	
INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	282
Nigora Nurmatova	
BANK SEKTORINING INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISHDAGI STRATEGIK O'RNI	287
Abdumavlonov Abdumutal Abdumajid o'g'li	
O'ZBEKISTON KORXONALARIDA UZOQ MUDDATLI MOLIYAVIY INVESTITSIYALAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	291
Allabergenova Nilufar Shermetovna	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA TA'MINOTLI YIRIK KREDITLAR ASOSIDA QIMMATLI QOG'OZLAR CHIQRISH ORQALI RESURS BAZASINI KENGAYTIRISH MEXANIZMLARI	298
Ahmedov Akbarali Sultonmurodovich	
"MINTAQA SANOATI SALOHİYATIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI"	306
Abdinazarov Xusan Shaymanovich	
BUDJET TASHKILOTLARI FAOLIYATIDA MAJBURIYATLAR: MAZMUNI, TURLARI VA TARKIBI	309
Jabbarova Charos Aminovna	
ATROF-MUHIT VA EKOLOGIK IQTISODIYOT: TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA RESURLARDAN OQILONA FOYDALANISH VA UNING RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASH	316
Alikulov Samar Abdirashidovich	
O'ZBEKISTON TURIZM INDUSTRIYASI RIVOJLANISHIDA FORSAIT TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH	322
Turdibekov Xasan Ibragimovich	
АНАЛИЗ ДЕБИТОРСКОЙ И КРЕДИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ ХОЗЯЙСТВУЮЩЕГО СУБЪЕКТА	329
Камолова Феруза Кахрамоновна	

TASHQI QARZNING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI: QARZ BARQARORLIGINI BAHOLASH MODELLARI ASOSIDA O'ZBEKISTON MISOLIDA TAHLIL	333
Oliyeva Kumushoy Ahmad qizi, Tashmuxeamedova Yayra Atxamovna	
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQLARNI TARTIBGA SOLISHNING TAHLILI	339
Kudiyarov Kishibay Ramatullaevich	
KORXONALAR FAOLIYATINING IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORIJ TAJIRIBASI	343
Iminova Nargizaxon Akramovna	
SUG'URTA KOMPANIYALARINING TO'LOVGA QOBILIYATLILIGINI BOSHQARISHDA RISKLAR VA RISK-MENEJMENTNING O'RNI	350
Xalikulova Shirin Utkir qizi	
BUDJET TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA HISOBOTINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA KAMCHILIKLAR	354
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Xasanboyeva Muyassar Ubaydullayevna	
XUSUSIY KORXONALARDA KADRLAR MENEJMENTI SAMARADORLIGINI OSHIRISH	358
Alimova Dildora Damirovna	
BANK TRANSFORMATSIYASI TUSHUNCHASI VA UNING MENEJMENTDAGI O'RNI	363
Rajabov Oybek Panjievich	
O'ZBEKISTON OZIQ-OVQAT SANOATIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	367
Eshtemirova Anora Norboy qizi	
BOZOR KONYUNKTURASIGA MOS PIYOZ YETISHTIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	371
Sadikova Shohida Obidqul qizi	
HUDUDLARDA MAISHIY XIZMATLAR SOHASINI KLASTERLASH VA RESURS SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	375
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
XUSUSIY VA KORPORATIV TUZILMALARDA AUDITORLIK TEKSHIRUVI HAMDA AUDITORLIK XULOSASINI SHAKLLANTIRISH AMALIYOTI	380
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Ubaydullayev Toxirjon Abdullajanovich	
YIRIK VA KICHIK BIZNES O'RTASIDA KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	385
Nasirova Kamola Alimovna	
MOLIYAVIY HISOBOTLARNING QAROR QABUL QILISH JARAYONIDAGI IQTISODIY ROLI	394
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Yahyayeva Ra'no Raximovna	
DIRECTIONS FOR IMPROVING INVESTMENT POLICY IN THE CONDITIONS OF DIGITAL ECONOMY (EXPERIENCE OF UZBEKISTAN)	400
Khatamov Nurbek Achilidiyevich, Sharifi Abdul Fatah	
DAVLATNING FISKAL VA MONETAR SIYOSATI UYG'UNLIGINING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH	405
Uralov Shavkat Maxramovich	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA BIZNES JARAYONLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	410
Yusubov Muzaffar Alimbayevich	
BANKLARDA RAQAMLASHTIRISH JARAYONINING MIJOZLAR QONIQLASH DARAJASIGA TA'SIRI	414
Ro'ziboyev Shuxrat Komilovich	
BOJ-TARIF SIYOSATI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ILMIY-AMALIY YO'NALISHLAR	418
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	

BOJ-TARIF SIYOSATI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ILMIY-AMALIY YO'NALISHLAR

Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi Bojxona qo'mitasi Tadbirkorlar faoliyatini qo'llab-quvvatlash boshqarmasi boshlig'i, PhD

Annotatsiya. Mazkur maqolada bojxona-tarif siyosati metodologiyasini takomillashtirishning ilmiy-amaliy yo'nalishlari tahlil qilinadi. Xususan, bojxona-tarif tartibga solishning nazariy asoslari, uning milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirish, ichki bozorni himoyalash va tashqi savdo muvozanatini ta'minlashdagi o'rni yoritib beriladi. Shuningdek, amaldagi bojxona-tarif siyosatini shakllantirish va amalga oshirish mexanizmlaridagi muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish bo'yicha metodologik yondashuvlar taklif etiladi. Tadqiqot davomida xorijiy tajriba va xalqaro amaliyot tahlil qilinib, milliy sharoitlarga moslashtirilgan ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqiladi. Maqola natijalari bojxona-tarif siyosatini yanada samarali tashkil etish va uni modernizatsiya qilishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: bojxona-tarif siyosati, bojxona-tarif tartibga solish, metodologiya, tashqi savdo, milliy iqtisodiyot, ichki bozorni himoyalash, raqobatbardoshlik, xalqaro tajriba.

Abstract. This article analyzes the scientific and practical directions for improving the methodology of customs tariff policy. In particular, it examines the theoretical foundations of customs tariff regulation and its role in enhancing the competitiveness of the national economy, protecting the domestic market, and ensuring a balanced foreign trade environment. The study also identifies existing problems in the mechanisms for formulating and implementing customs tariff policy and proposes methodological approaches to address them. Furthermore, international experience and best practices are analyzed, and scientific and practical conclusions adapted to national conditions are developed. The findings of the article are of practical significance for increasing the effectiveness of customs tariff policy and its further modernization.

Key words: customs tariff policy, customs tariff regulation, methodology, foreign trade, national economy, domestic market protection, competitiveness, international experience.

Аннотация. В данной статье анализируются научно-практические направления совершенствования методологии таможенно-тарифной политики. В частности, раскрываются теоретические основы таможенно-тарифного регулирования, его роль в повышении конкурентоспособности национальной экономики, защите внутреннего рынка и обеспечении сбалансированности внешней торговли. Также выявляются проблемы, существующие в механизмах формирования и реализации действующей таможенно-тарифной политики, и предлагаются методологические подходы к их устранению. В ходе исследования анализируется зарубежный опыт и международная практика, на основе которых разрабатываются научно-практические выводы, адаптированные к национальным условиям. Результаты статьи имеют практическое значение для повышения эффективности таможенно-тарифной политики и ее дальнейшей модернизации.

Ключевые слова: таможенно-тарифная политика, таможенно-тарифное регулирование, методология, внешняя торговля, национальная экономика, защита внутреннего рынка, конкурентоспособность, международный опыт.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida jahon iqtisodiyotida tashqi savdo munosabatlarini samarali tartibga solish, milliy bozorlarni himoya qilish hamda iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda bojxona-tarif siyosati muhim vositalardan biri hisoblanadi¹. Jahon savdo hajmining keskin ortib borishi, xalqaro raqobatning kuchayishi, global ta'minot zanjirlaridagi o'zgarishlar bojxona-tarif siyosatiga bo'lgan talab va e'tiborni yanada oshirmoqda². Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun bojxona-tarif mexanizmlarini ilmiy asosda takomillashtirish iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va ichki ishlab chiqaruvchilar manfaatlarini himoyalashda dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Jahon miqyosida bojxona-tarif siyosatini takomillashtirish masalalari bo'yicha Jahon Savdo Tashkiloti (JST), Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi kabi nufuzli xalqaro institutlar tomonidan keng ko'lamli

¹ Krugman P., Obstfeld M., Melitz M. International Economics: Theory and Policy. - Pearson Education.

² World Bank. World Development Report.

tadqiqotlar olib borilmoqda³. Ushbu tadqiqotlarda tarif stavkalarini optimallashtirish, tarif va notarif cheklovlar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash, bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish hamda raqamlashtirish orqali savdo xarajatlarini kamaytirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, bojxona-tarif siyosatining puxta metodologiyasi tashqi savdoni erkinlashtirish bilan bir qatorda milliy manfaatlarni samarali himoya qilish imkonini beradi⁴.

O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda bojxona-tarif siyosatini tubdan isloh qilish, uni xalqaro standartlarga moslashtirish va tadbirkorlik muhitini yaxshilash bo'yicha keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda⁵. Xususan, Prezident farmonlari va qarorlari asosida bojxona sohasida ma'muriy tartib-taomillarni soddalashtirish, boj stavkalarini qayta ko'rib chiqish, import va eksport operatsiyalarini rag'batlantirishga qaratilgan mexanizmlar joriy etilmoqda⁶. Ushbu hujjatlarda tashqi savdoni liberallashtirish, ishlab chiqarishni mahalliyashtirishni qo'llab-quvvatlash hamda bojxona tizimida zamonaviy axborot texnologiyalarini keng joriy etish ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Shu bilan birga, amaliyotda bojxona-tarif siyosatini qo'llashda ayrim muammolar saqlanib qolmoqda. Jumladan, tarif stavkalarining iqtisodiyot tarmoqlari rivojlanishiga yetarli darajada moslashmaganligi, tarif siyosatini ishlab chiqishda ilmiy-uslubiy yondashuvlarning yetishmasligi hamda xalqaro tajribani milliy sharoitlarga moslashtirishdagi kamchiliklar mavjud. Mazkur muammolarni bartaraf etish bojxona-tarif siyosati metodologiyasini chuqur ilmiy asosda takomillashtirishni taqozo etadi⁷. Shu nuqtayi nazardan, mazkur maqolada bojxona-tarif siyosati metodologiyasini takomillashtirishning ilmiy-amaliy yo'nalishlarini tadqiq etish, jahon tajribasini tahlil qilish hamda O'zbekiston sharoitida samarali qo'llash bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI.

Bojxona-tarif siyosati va uni metodologik jihatdan takomillashtirish masalalari iqtisodiy fanlarda keng tadqiq etilgan bo'lib, ushbu yo'nalishda xorijiy, MDH hamda O'zbekistonlik olimlarning ilmiy ishlari muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Xorijiy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda bojxona-tarif siyosati, avvalo, tashqi savdoni tartibga solish va milliy iqtisodiy manfaatlarni himoya qilishning asosiy vositasi sifatida talqin etiladi⁸. Jumladan, P. Krugman, M. Obstfeld va M. Melitz o'z tadqiqotlarida bojxona tariflari ishlab chiqarish tuzilmasiga, xalqaro raqobatbardoshlikka va resurslar taqsimotiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ilmiy asoslab bergan. Ularning fikricha, tarif siyosatini shakllantirishda faqat fiskal manfaatlar emas, balki uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanish omillari ham hisobga olinishi lozim.

Shuningdek, R. Baldwin va J. Bhagwati kabi olimlar bojxona-tarif siyosatini globallashtirish jarayonlari bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilib, tariflar samaradorligi ko'p jihatdan ularni qo'llash metodologiyasiga bog'liqligini ta'kidlaydilar. Ularning tadqiqotlarida bojxona-tarif choralari xalqaro savdo kelishuvlari va JST qoidalari bilan uyg'unlashtirish zarurligi alohida qayd etilgan. Jahon banki va JST ekspertlarining ilmiy ishlari esa bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish va tarif mexanizmlarini optimallashtirish savdo xarajatlarini kamaytirishning muhim omili ekanini ko'rsatadi⁹.

MDH davlatlari olimlarining tadqiqotlarida bojxona-tarif siyosati asosan o'tish davri iqtisodiyotlari sharoitida tahlil qilinadi¹⁰. Jumladan, rossiyalik olimlar V. Andrianov, E. Gaidar, I. Frolov va boshqalar bojxona-tarif siyosatini davlatning sanoat va investitsiya siyosati bilan uzviy bog'liq holda ko'rib chiqadilar¹¹. Ularning fikricha, tarif siyosati ichki ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish bilan bir qatorda, import resurslarining samarali kirib kelishini ham ta'minlashi zarur¹².

Qozog'iston va Belarus olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda esa bojxona-tarif siyosatini mintaqaviy integratsiya jarayonlari doirasida takomillashtirish masalalariga e'tibor qaratilgan¹³. Ushbu ishlarda Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi doirasida yagona tarif siyosatini shakllantirishning afzalliklari va muammolari tahlil qilingan bo'lib, metodologik yondashuvlarning yetarli darajada takomillashmaganligi asosiy kamchilik sifatida ko'rsatiladi.

O'zbekistonlik olimlar ilmiy ishlari bojxona-tarif siyosatini takomillashtirish masalalari milliy iqtisodiyot rivoji va tashqi savdoni liberallashtirish nuqtayi nazaridan o'rganilgan¹⁴. Xususan, R.X. Alimov, A.A. Vohidov,

3 World Bank. Doing Business (Trading Across Borders bo'limi).

4 Baldwin R. The Great Convergence. - Harvard University Press.

5 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy sayti - president.uz

6 PF-60-son Farmon (2022-yil 28-yanvar) "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi"

7 Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi (ITIM) materiallari

8 Krugman P., Obstfeld M., Melitz M. International Economics: Theory and Policy. Pearson, 2018.

9 Krugman, 1991; Baldwin, 2016

10 Гайдар Е.Т. Экономические реформы и иерархические структуры. Москва, 2003.

11 Андрианов В.Д. Государственное регулирование экономики. Москва, 2015.

12 Фролов И.Э. Таможенно-тарифное регулирование внешней торговли. Москва, 2017.

13 Евразийская экономическая комиссия. Таможенно-тарифная политика ЕАЭС., 2020.

14 Alimov R.X. Tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish. Toshkent, 2016.

B.B. Berkinov, Sh.Sh. Shodmonov kabi olimlar bojxona-tarif mexanizmlarini isloh qilish, tarif stavkalarini optimallashtirish hamda bojxona ma'muriyatchiligini takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratgan¹⁵. Ularning tadqiqotlarida bojxona-tarif siyosatining fiskal, tartibga soluvchi va rag'batlantiruvchi funksiyalari chuqur tahlil qilinadi¹⁶. Shu bilan birga, mahalliy tadqiqotlarda bojxona-tarif siyosatini ishlab chiqishda yagona ilmiy-metodologik yondashuv yetarli darajada shakllanmaganligi, xorijiy tajribani milliy sharoitlarga moslashtirish masalalari yetarlicha chuqur yoritilmaganligi kuzatiladi¹⁷. Aksariyat ishlarda amaldagi tarif choralarining iqtisodiyot tarmoqlari rivojiga uzoq muddatli ta'siri kompleks baholanmagan.

Muallif fikriga ko'ra, mavjud ilmiy tadqiqotlar bojxona-tarif siyosatining alohida jihatlarini yoritib bergan bo'lsa-da, uni takomillashtirishning yaxlit metodologik asoslarini ishlab chiqish zarurati saqlanib qolmoqda. Xususan, bojxona-tarif siyosatini ishlab chiqishda makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, tarmoq xususiyatlari va xalqaro majburiyatlarni kompleks hisobga oluvchi ilmiy-amaliy yondashuvlarni shakllantirish dolzarb hisoblanadi. Shu sababli, mazkur maqolada bojxona-tarif siyosati metodologiyasini takomillashtirish masalalari chuqur tahlil qilinib, amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga alohida e'tibor qaratiladi.

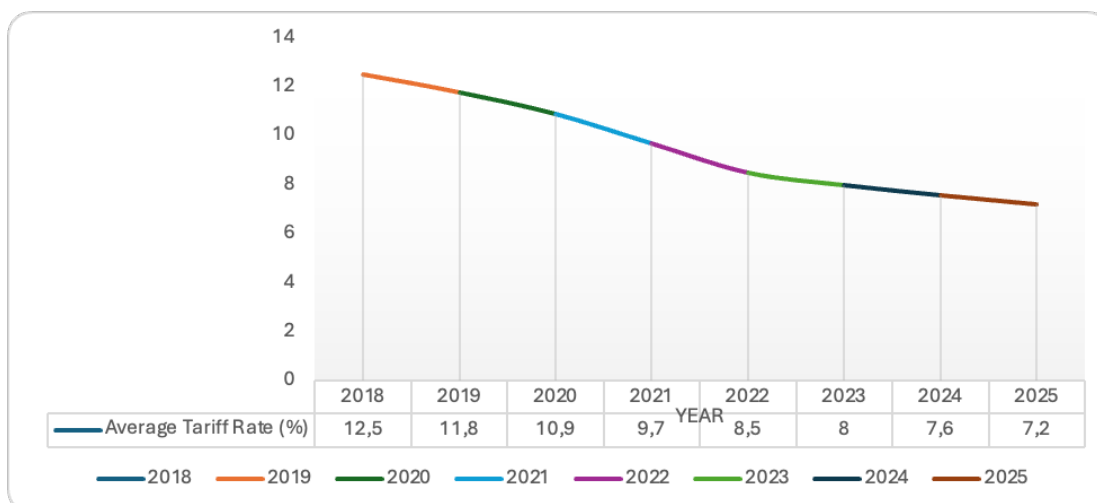
TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda bojxona-tarif siyosati metodologiyasini takomillashtirish masalalarini o'rganishda tizimli va kompleks yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy abstraksiya, tahlil va sintez, taqqoslash, guruhlash hamda mantiqiy umumlashtirish usullari qo'llanildi. Shuningdek, bojxona-tarif siyosatiga oid milliy va xalqaro normativ-huquqiy hujjatlar, statistika ma'lumotlari hamda xorijiy tajriba tahlil qilindi. Olingan natijalar asosida ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida bojxona-tarif siyosatining amaldagi holati va uni qo'llash mexanizmlari tahlil qilindi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, bojxona-tarif choralarining iqtisodiyot tarmoqlariga ta'siri bir xil emas bo'lib, ayrim hollarda tarif stavkalari ishlab chiqarishni rag'batlantirishdan ko'ra importni cheklash funksiyasini ustun bajaradi. Shuningdek, tarif siyosatini shakllantirishda ilmiy asoslangan metodologik yondashuvlarning yetishmasligi samaradorlikka ta'sir ko'rsatmoqda.

O'rganishlar natijasida xorijiy tajriba bojxona-tarif siyosatini ishlab chiqishda makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, tarmoq xususiyatlari va xalqaro majburiyatlarni kompleks hisobga olish zarurligini ko'rsatdi. O'zbekiston sharoitida esa bojxona-tarif siyosatini yanada takomillashtirish, tarif stavkalarini optimallashtirish va bojxona ma'muriyatchiligini soddalashtirish tashqi savdo hajmini oshirish hamda milliy ishlab chiqaruvchilar raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qilishi aniqlandi. Tahlil asosida bojxona-tarif siyosati metodologiyasini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi hamda ularni amaliyotga joriy etish iqtisodiy samaradorlikni oshirishga imkon berishi asoslab berildi (1-rasm).

1-rasm. O'rtacha bojxona tarif stavkalarining dinamikasi (2018 – 2025-yillar)¹⁸

¹⁵ Vohidov A.A. Bojxona-tarif mexanizmlarini rivojlantirish. Toshkent, 2020.

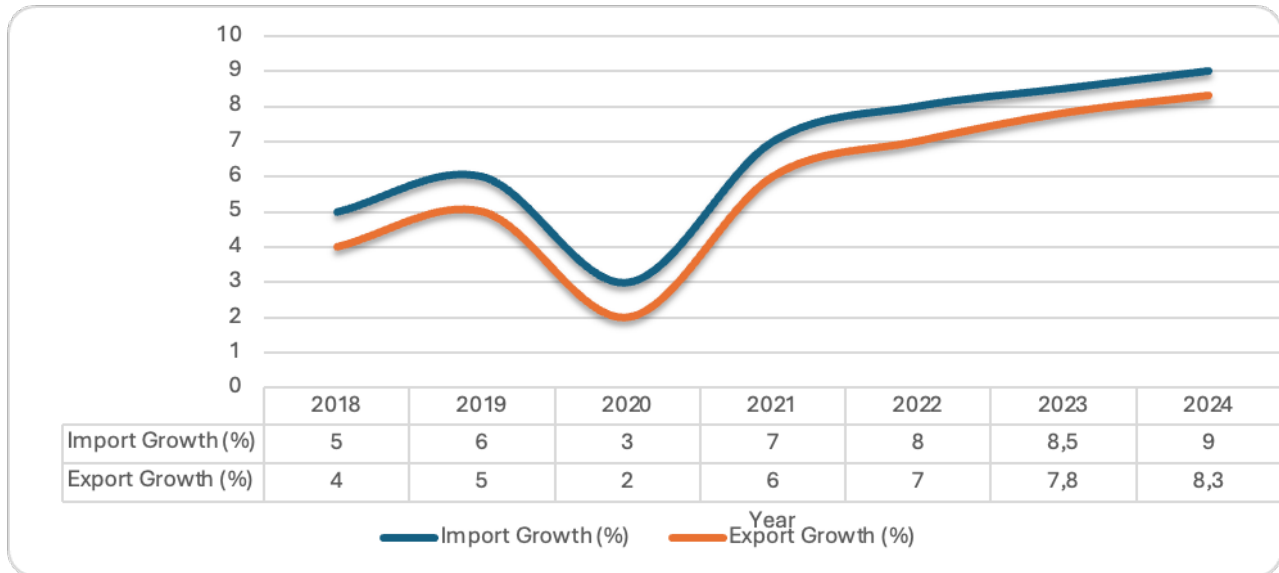
¹⁶ Shodmonov Sh.Sh. Tashqi savdo va bojxona siyosati. Toshkent, 2018.

¹⁷ Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi (ITIM) hisobotlari, 2021-2023.

¹⁸ Manba: O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasi ma'lumotlari, Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi tahlillari hamda muallif hisob-kitoblari asosida tuzilgan.

Rasmda 2018-2025-yillar mobaynida o'rtacha bojxona tarif stavkalarining barqaror va izchil pasayish tendensiyasi kuzatiladi. Mazkur tendensiya O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan bojxona-tarif siyosatini liberallashtirish, tashqi savdo tartib-taomillarini soddalashtirish hamda milliy iqtisodiyotning xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan tizimli islohotlar samarasi ekanligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, diagrammada aks ettirilgan 2023-2025 yillar bo'yicha ko'rsatkichlar o'rta muddatli makroiqtisodiy prognozlar va tahliliy hisob-kitoblar asosida shakllantirilganligini alohida ta'kidlash lozim. (2-rasm).

2-rasm. Import va eksport hajmlarining o'sish sur'atlari dinamikasi (2018-2025-yillar)¹⁹

Rasmda 2018-2025-yillar davomida import va eksport hajmlarining o'sish sur'atlari dinamikasi aks ettirilgan. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, 2020 yilda global iqtisodiy beqarorlik ta'sirida tashqi savdo hajmlarining o'sish sur'atlari keskin pasaygan. Keyingi yillarda esa bojxona-tarif siyosatini liberallashtirish, savdo tartib-taomillarini soddalashtirish hamda tashqi iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan islohotlar natijasida import va eksport ko'rsatkichlarida barqaror ijobiy o'sish tendensiyasi shakllangan. Diagrammada 2023-2025-yillar uchun keltirilgan ma'lumotlar o'rta muddatli prognoz ko'rsatkichlari asosida shakllantirilgan (1-jadval)

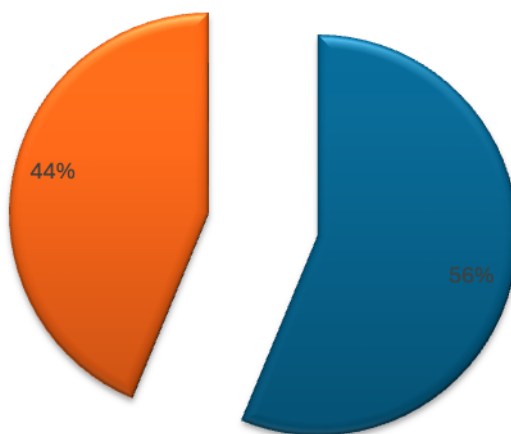
1-jadval. Mahsulot guruhlari bo'yicha bojxona tarif stavkalarining pasayish dinamikasi (2019-2025-yillar, foizda)²⁰

Mahsulot guruhlari	2019 yil (%)	2021 yil (%)	2023 yil (%)	2025 yil (%)
Sanoat mahsulotlari	10,5	9,2	8,3	7,5
Qishloq xo'jaligi mahsulotlari	15	13,8	12,5	11
Oziq-ovqat mahsulotlari	12	10,7	9,5	8,8
Xomashyo va butlovchi qismlar	6,5	5,8	5	4,5

Jadvalda 2019 – 2025-yillar davomida asosiy mahsulot guruhlari kesimida bojxona tarif stavkalarining izchil pasayib borishi aks ettirilgan. Xususan, sanoat mahsulotlari hamda xomashyo va butlovchi qismlar bo'yicha tarif stavkalarining qisqartirilishi ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va mahalliy sanoatning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilmoqda. Qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlari bo'yicha tariflarning bosqichma-bosqich pasaytirilishi esa ichki bozor barqarorligini ta'minlash hamda aholi uchun iste'mol mahsulotlari narxlarini muvozanatda ushlab turishga qaratilgan. (3-rasm).

¹⁹ Manba: O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi va Davlat bojxona qo'mitasi ma'lumotlari, shuningdek, muallifning tahliliy hisob-kitoblari asosida tuzilgan.

²⁰ Manba: O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasi ma'lumotlari, Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi tahlillari hamda muallif hisob-kitoblari asosida tuzilgan.

3-rasm. Bojxona-tarif siyosatining iqtisodiyot tarmoqlariga ta'siri (2025 yil)²¹

Rasmda 2025-yil holatiga ko'ra bojxona-tarif siyosatining iqtisodiyot tarmoqlariga ta'siri tarkibiy jihatdan aks ettirilgan. Tahlil natijalariga ko'ra, bojxona-tarif choralarining eng yuqori ta'siri sanoat tarmog'iga to'g'ri kelib, uning umumiy ulushi 56 foizni tashkil etadi. Bu holat tarif siyosatining, avvalo, sanoat ishlab chiqarishini qo'llab-quvvatlash, import qilinadigan xomashyo va butlovchi qismlar bo'yicha xarajatlarni kamaytirish hamda mahalliy mahsulotlar raqobatbardoshligini oshirishga qaratilganligini ko'rsatadi. Qishloq xo'jaligi tarmog'ining 44 foizlik ulushi esa mazkur sohada ichki bozorni himoya qilish va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan bojxona-tarif mexanizmlarining muhim ahamiyatga ega ekanligini ifodalaydi (2-jadval).

2-jadval. Bojxona-tarif siyosati va tashqi savdo ko'rsatkichlarining o'zaro bog'liqligi (2019-2025-yillar)²²

Yillar	Bojxona tushumlari (trln so'm)	Import hajmi (mlrd AQSh doll.)	Eksport hajmi (mlrd AQSh doll.)
2019	28,4	21,5	17,3
2020	30,1	20,1	16,6
2021	38,6	25,4	19,3
2022	45,2	30	22,1
2023	52	34,6	24,9
2024	58,5	37,8	27,5
2025	65	41	30,2

Jadval ma'lumotlari 2019-2025-yillar davomida bojxona tushumlari hamda import va eksport hajmlari o'rtasida barqaror o'sish tendensiyasi mavjud ekanligini ko'rsatadi. Bojxona tushumlarining izchil ortib borishi, bir tomondan, tashqi savdo hajmlarining kengayishi, ikkinchi tomondan esa bojxona ma'muriyatchiligi samaradorligining oshishi bilan izohlanadi. Import va eksport hajmlarining o'sishi bojxona-tarif siyosatini liberallashtirish, savdo tartib-taomillarini soddalashtirish hamda tadbirkorlik subyektlari uchun qulay shart-sharoitlar yaratilganligi natijasida yuzaga kelgan. Jadvalda 2024-2025-yillar uchun keltirilgan ko'rsatkichlar o'rta muddatli makroiqtisodiy prognozlar asosida shakllantirilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bojxona-tarif siyosati milliy iqtisodiyotda tashqi savdoni tartibga solish, ichki bozorni himoya qilish hamda iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. 2018-2025-yillar davomida o'rtacha bojxona tarif stavkalarining izchil pasayib borishi O'zbekistonda bojxona-tarif siyosatini liberallashtirish va tashqi savdoni erkinlashtirishga qaratilgan tizimli islohotlar izchil amalga oshirilayotganidan

²¹ Manba: O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi va Davlat bojxona qo'mitasi ma'lumotlari, shuningdek, muallifning tahliliy hisob-kitoblari asosida tuzilgan.

²² Manba: O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasi ma'lumotlari, Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi tahlillari hamda muallifning hisob-kitoblari asosida tuzilgan.

dalolat beradi. Mazkur jarayon milliy ishlab chiqaruvchilarning xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Tahlil natijalariga ko'ra, bojxona-tarif choralari iqtisodiyot tarmoqlariga ta'siri bir xil emasligi aniqlandi. Xususan, sanoat hamda xomashyo va butlovchi qismlar bo'yicha tarif stavkalarining pasaytirilishi ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va sanoat tarmog'ini qo'llab-quvvatlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlari bo'yicha tarif siyosati ichki bozor barqarorligini ta'minlash hamda oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashga yo'naltirilgan.

Import va eksport hajmlarining o'sish dinamikasi, shuningdek, bojxona tushumlarining ortib borishi bojxona-tarif siyosatining fiskal va rag'batlantiruvchi funksiyalari o'rtasida muayyan muvozanat shakllanayotganini ko'rsatadi. Ayniqsa, 2021-yildan keyingi davrda tashqi savdo ko'rsatkichlarining barqaror o'sishi bojxona ma'muriyatchiligini soddalashtirish, raqamlashtirish va institutsional islohotlar samarasi sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shu bilan birga, tadqiqot jarayonida bojxona-tarif siyosatini shakllantirish va amalga oshirishda ilmiy asoslangan metodologik yondashuvlarni yanada takomillashtirish zarurati mavjudligi aniqlandi. Tarif stavkalarini belgilashda tarmoq xususiyatlari, makroiqtisodiy ko'rsatkichlar va xalqaro majburiyatlar o'rtasidagi uyg'unlik yetarli darajada ta'minlanmagan holatlar ham kuzatilmoqda.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

1. Bojxona-tarif siyosatini ishlab chiqishda yagona ilmiy-metodologik yondashuvni shakllantirish va uni makroiqtisodiy prognozlar bilan uzviy bog'lash;
2. Tarif stavkalarini belgilashda tarmoqlar kesimida differensial yondashuvni kuchaytirish hamda yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish;
3. Bojxona-tarif siyosati va sanoat siyosati o'rtasidagi institutsional uyg'unlikni mustahkamlash, ayniqsa, sanoat va eksportga yo'naltirilgan tarmoqlarni qo'llab-quvvatlash;
4. Bojxona ma'muriyatchiligini yanada raqamlashtirish va soddalashtirish orqali tashqi savdo xarajatlarini qisqartirish;
5. Tarif siyosatining samaradorligini baholash uchun doimiy monitoring va tahlil mexanizmlarini joriy etish.

Mazkur takliflarning amaliyotga joriy etilishi bojxona-tarif siyosatining samaradorligini oshirish, tashqi savdo hajmlarini kengaytirish hamda milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF-60-son Farmon.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy sayti - <https://www.president.uz>
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasi rasmiy ma'lumotlari - <https://customs.uz>
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi rasmiy ma'lumotlari - <https://stat.uz>
5. Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi (ITIM). Tahliliy hisobotlar va materiallar, 2021-2023.
6. Alimov R.X. Tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish. - Toshkent, 2016.
7. Vohidov A.A. Bojxona-tarif mexanizmlarini rivojlantirish. - Toshkent, 2020.
8. Shodmonov Sh.Sh. Tashqi savdo va bojxona siyosati. - Toshkent, 2018.
9. Krugman P., Obstfeld M., Melitz M. International Economics: Theory and Policy. - Pearson Education, 2018.
10. Krugman P. Trade and Geography. - MIT Press, 1991.
11. Baldwin R. The Great Convergence. - Harvard University Press, 2016.
12. World Bank. World Development Report. - Washington, D.C.
13. World Bank. Doing Business: Trading Across Borders. - Washington, D.C.
14. Гайдар Е.Т. Экономические реформы и иерархические структуры. - Москва, 2003.
15. Андрианов В.Д. Государственное регулирование экономики. - Москва, 2015.
16. Фролов И.Э. Таможенно-тарифное регулирование внешней торговли. - Москва, 2017.
17. Евразийская экономическая комиссия. Таможенно-тарифная политика ЕАЭС. - Москва, 2020.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>